

Munich Personal RePEc Archive

Turkish Agricultural Statistics in the Process of Adjustment to the EU: Problems, Suggestions

Acar, Mustafa and Arslaner, Ferhat

Aksaray Üniversitesi, Borsa İstanbul

May 2006

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/56317/>

MPRA Paper No. 56317, posted 04 Jun 2014 06:59 UTC

15. İSTATİSTİK ARAŞTIRMA SEMPOZYUMU BİLDİRİLER KİTABI

Proceedings of 15th Statistics Research Symposium 2006

ISSN 1306-6951

AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNDE TÜRK TARIM İSTATİSTİKLERİ: SORUNLAR, ÖNERİLER

Mustafa ACAR* Ferhat ARSLANER**

ÖZET

Avrupa Birliği (AB) ile başlatılmış olan ve halen tarama faslı yürütülmekte olan tam üyelik müzakerelerinde tarım, en önemli fasıllardan birisi olup, müzakere süreci boyunca potansiyel olarak sorunlu alanlardan birisi olmaya da adaydır. Tarım faslında yürütülecek müzakereler hem AB'ye uyum, hem de Türk tarımının yapısal dönüşüm sürecini hızlandırmasına yapacağı katkı bakımından önemlidir. Müzakere pozisyon belgesinin hazırlanmasında ve buna temel oluşturacak etki analizlerinin güvenilir sonuçlar üretmesinde tarım istatistiklerinin güvenilirliğinin hayati bir rolü bulunmaktadır. Bu çerçevede bu çalışma tarımsal müzakerelerde anahtar nitelikte olan tarım istatistiklerinin mevcut durumunu ortaya koymakta ve bu alanda karşılaşılan belli başlı sorunlara çözümler önermektedir.

Anahtar kelimeler: Tarım, tarım istatistikleri, tarımsal sorunlar, AB'ye uyum, müzakere süreci

TURKISH AGRICULTURAL STATISTICS IN THE PROCESS OF ADJUSTMENT TO THE EU: PROBLEMS, SUGGESTIONS.

ABSTRACT

Accession negotiations between Turkey and the EU have been opened and the screening process has been underway since October 2005. No doubt that one of the most important and potentially troublesome chapters will be agriculture throughout the process of negotiations. Agricultural negotiations have a crucial role both in the overall process of EU-adjustment as well as in terms of its potential contribution to accelerating the process of structural reformation of Turkey's agriculture. In this context, this paper analyzes the current status of Turkish agricultural statistics and suggests some solutions to the major problems faced

Key words Agriculture, agricultural statistics, agricultural problems, EU-adjustment, process of accession negotiations.

1.GİRİŞ

Tarımın, bütün ülkeler için özel önemi olan bir sektör olduğunda kuşku yoktur. Bunun, nüfusun beslenmesinden gıda güvenliğine, ekonominin öteki sektörlerine girdi sağlama ve bu sektörlerin ürünleri için talep yaratma şeklindeki iktisadi katkısından, gelir

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İktisat Bölümü.

** Türkiye İstatistik Kurumu, Tarım ve Çevre İstatistikleri Dairesi

dağılımındaki eşitsizliğin iyileştirilmesi kaygılarına kadar uzanan çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Tarım, sözü edilen bu nedenlere bağlı olarak, her ülkede çeşitli oranlarda dış rekabete karşı korunan ve desteklenen bir sektör konumundadır. ABD’de tarıma verilen desteğin yıllık bütçesi 100 milyar doları, AB’de 50 milyar doları, OECD ülkelerinde 385 milyar doları aşmaktadır.

Türk tarımının uzun yılların birikimi olan ciddi yapısal ve finansal sorunları vardır. Kırsal nüfusun ve tarımsal istihdamın yüksekliği, işletme sayısının fazlalığı, tarım arazilerinin çok parçalı ve küçük ölçekli olması, verimin düşüklüğü, sulama olanaklarının yetersizliği, modern tarım tekniklerinin yeterince kullanılmaması veya bilinçsiz kullanılması, örgütlenme ve pazarlama sorunları ile finansman sorunları bunların başında gelmektedir.¹ Türkiye geride bıraktığımız yüzyıl boyunca birikmiş bu sorunlarla birlikte 21. yüzyıla girmiş durumdadır. Ancak bugünkü haliyle Türk tarımının gelişmiş ülkelerin tarımıyla karşılaştırıldığında rekabet şansı azdır. Mevcut yapı sürdürülebilir değildir ve köklü reformlar kaçınılmazdır.

Bu bağlamda Avrupa Birliği (AB) ile tam üyelik müzakerelerine başlandığı ve birçok kamu ve özel sektör kuruluşunda AB’ye uyum için yoğun hazırlıkların sürdüğü bu günlerde Türk tarımının kaderini yakından ilgilendiren iki önemli gelişme vardır. İlki, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gözetiminde yürütülmekte olan ve tarım ürünleri ticaretinin serbestleşmesini öngören çok taraflı müzakerelerdir. Türkiye’yi daha doğrudan ilgilendiren ikinci gelişme ise, AB ile 3 Ekim 2005 tarihinde başlamış olan ve uzunca bir süre devam etmesi öngörülen tam üyelik müzakereleridir. Bunlara ilave edilebilecek bir üçüncü gelişme de, DTÖ müzakerelerinin öngördüğü değişimin yanısıra, başta bütçe disipliniyle ilgili kaygılar olmak üzere çeşitli nedenlerle AB’nin kendi içinde Ortak Tarım Politikası’nda (OTP) reform yapma arayışlarıdır.

Gerek DTÖ görüşmelerinde, gerekse OTP’de değişim öngören AB zirvelerinde ve Türkiye ile yürütülecek müzakerelerde alınacak kararların Türk tarımını büyük oranda etkileyeceği kuşkusuzdur. Ancak bu gelişmelerin hiçbirisi olmasa bile, rekabet gücü ve sürdürülebilirlik açısından Türk tarımında ciddi bir reform sürecinden geçilmesi gerekmektedir.

AB ile müzakere sürecinin en kapsamlı ve potansiyel olarak sıkıntılı konusunun tarım olacağı yaygın kabul gören bir kanaattir. Müzakerelerde Türkiye’nin görüşünü ve “derogasyon”² taleplerini içeren pozisyon belgesine dayanak teşkil edecek çalışmalar, esas itibarıyla, etki analizi denen ve ticaret politikasında yapılacak değişikliklerin çeşitli sektörler üzerinde doğurması muhtemel etkileri ölçen çalışmalardır. Tarım sektörüyle ilgili yapılacak etki analizi çalışmaları ise tarım istatistiklerine dayanmak zorundadır. Dolayısıyla tarım istatistikleri gerek tarımla ilgili, gerekse bir bütün olarak müzakere

¹ Bu konuda daha geniş bir tartışma için bkz. Acar (2005). Ayrıca Türkiye’nin tarımsal yapısı, tarım politikaları, tarımsal ürün ve girdi piyasaları konusunda güncel bir araştırma için bkz. Yavuz (2006). DTÖ ve AB müzakereleri ışığında 21. yüzyılda Türk tarımının geleceğini irdeleyen çalışmalar için bkz. Acar (2006) ve Çakmak ve Akder (2005).

² Normal uygulamadan sapma, alışlagelmişin dışında bir çizgi izleme.

sürecinin sağlıklı ilerlemesi açısından hayati bir önem taşımaktadır. Sözkonusu istatistikler ne kadar kapsamlı, tutarlı ve güvenilir olursa, bunlara dayalı olarak yapılacak sayısal araştırmaların sonuçları da o oranda sağlıklı, güvenilir ve ikna edici olacaktır. Güvenilir sonuçları olan etki analizlerine dayanarak hazırlanacak müzakere pozisyon belgelerinin ikna ediciliği daha yüksek olacak, yumuşak bir geçiş dönemi için gereksinim duyulan istisna, mali yardım ve uyum takvimi taleplerinin kabul görme şansı artacaktır.

Bu çerçevede bu çalışma, gerek Türk tarımının yapısal sorunlarına çözüm üretecek dönüşüm projelerinde, gerekse AB ile yürütülen tarım müzakerelerinde anahtar bir önemi olan tarım istatistiklerinin mevcut durumunu ortaya koymakta ve bu alanda karşılaşılan belli başlı sorunlara çözümler önermektedir. Çalışmanın kalan bölümü şu şekilde organize edilmiştir.

İkinci bölümde Türkiye'de tarımsal istatistik derleme çalışmalarının tarihçesine, hukuksal çerçevesine ve tarım istatistikleriyle ilgili olarak halihazırda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanan yayınlara değinmektedir. Üçüncü bölümde AB'ye uyum ve müzakere sürecinde Türk tarımı ele alınmaktadır. Dördüncü bölümde tarım istatistiklerinin mevcut durumu ve karşılaşılan başlıca sorunlar değerlendirilmekte ve bu sorunların çözümüne ilişkin öneriler sıralanmaktadır.

2.TARIM İSTATİSTİKLERİ

2.1. Tarihçe

Türkiye'de tarım istatistiklerinin derlenmesinin tarihi Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar gitmektedir. 1927 yılında, bugünkü TÜİK'in çekirdeği olan İstatistik Umum Müdürlüğü'nün kurulması ile birlikte Tarım İstatistikleri Şubesi de faaliyete geçmiş, aynı zamanda tarım istatistikleri de derlenmeye başlanmıştır.

Bu gelişmeye paralel olarak ülkemizde ilk tarım sayımı 1927 yılında gerçekleştirilmiştir. Daha sonra sırasıyla 1950, 1963, 1970 ve 1980 yıllarında genel tarım sayımları yapılmıştır. 1990 yılından itibaren genel tarım sayımlarının, sonu (1) ile biten yıllarda uygulanması kanun hükmünde kararname ile belirlenmiş olup, bu kapsamda 1991 yılında altıncı ve 2001 yılında da yedinci genel tarım sayımı gerçekleştirilmiştir.

1951 yılına kadar Cari Tarım İstatistiklerini farklı isimler altında yayımlamış olan TÜİK, bu tarihten itibaren söz konusu istatistikleri tek bir yayın halinde, "Tarımsal Yapı ve Üretim" adı altında kullanıma sunmuştur. Son yıllarda TÜİK, AB'ye ve Eurostat'a uyum amacıyla istatistik altyapısını güçlendirmeye yönelik bir dizi proje yürütmektedir. Bu projeler arasında tarım istatistiklerinin AB standartlarına uygun olarak derlenmesi ve üretilmesiyle ilgili projeler de yer almaktadır.

2.2. Hukuksal Çerçeve

2.2.1. Türkiye İstatistik Kanunu

Türkiye'de istatistik derleme, üretme ve yayımlama konusunda kapsamlı bir hukuki çerçeve olarak 10.11.2005 tarih ve 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu, 18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. **Bu Kanun**, resmi istatistiklerin üretilmesi konusunda zaman zaman hissedilen yetki-sorumluluk karmaşasını gidermeyi ve istatistik derleme, üretme ve yayımlama ile ilgili faaliyetleri sağlam bir hukuki zemine oturtmayı amaçlayan bir çerçeve kanundur. TÜİK'in bilimsel ve teknik özerkliğinin geliştirildiği, koordinasyon rolünün güçlendirildiği bu kanunla İstatistik Konseyi kurulmuş uluslararası alanda kullanılan tanım ve standartlar ile temel istatistiki kavramlar, tüm üretici ve kullanıcıları bağlayacak şekilde yasal metinlerde yeniden tanımlanmıştır.

2.2.2. Türkiye İstatistik Kanunu'nda Tarım İstatistikleri

Farklı alanlarda görev yapacak 11 daire başkanlığının bulunduğu TÜİK'in yeni yapılanmasında tarım istatistiklerinin derlenmesiyle ilgili etkinlikler, Tarım ve Çevre İstatistikleri Daire Başkanlığı'nın sorumluluk alanına girmektedir. Türkiye İstatistik Kanunu'nun 27. Maddesine göre Tarım ve Çevre İstatistikleri Daire Başkanlığının görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

- a) Tarım sektörüne ait istatistikî bilgileri derlemek ve değerlendirmek.
- b) Toprak kullanımı, tarımsal üretim, tarımsal yapı ve tarım sektörünün alt sektörlerine ilişkin istatistikî araştırmalar yapmak, değerlendirmek ve ilgili göstergeleri hesaplamak.
- c) Tarımsal denge ve tarım sektörü ekonomik hesapları konusunda çalışmalar yapmak, ilgili göstergeleri hesaplamak.
- d) Çevre kapsamında yer alan su, hava, toprak, atık su, katı atık, kirlilik ve kirletici emisyonlar, biyo-çeşitlilik, çevre koruma harcamaları istatistikleri ve su, hava, toprak, gürültü, görüntü kirlilikleri istatistikleri ile ilgili araştırmaları yapmak, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından ölçüm ve gözleme dayalı olarak derlenen verileri değerlendirmek.
- e) Doğal kaynak muhasebesi için gerekli verileri derlemek.
- f) Görev alanına giren konularda standartları ve metodolojik gelişmeleri takip etmek, ulusal ve uluslararası proje çalışmalarını yürütmek.
- g) TÜİK Başkanı tarafından verilecek benzeri görevleri yapmak.

2.3. Tarım İstatistikleriyle İlgili Yayınlar

Tarım istatistikleri kapsamında TÜİK tarafından hazırlanıp istatistik kullanıcılarının istifadesine sunulan yayınlar ve içerikleri şu şekilde sıralanabilir:

2.3.1. Genel Tarım Sayımı (GTS)

1950, 1963, 1970 ve 1980 yıllarında yapılmış olan sayımlardan sonra, genel tarım sayımı 1990 yılından itibaren sonu 1 ile biten yıllarda yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda 1991 ve 2001 yıllarında yapılan tarım sayımlarına ilişkin bilgiler çeşitli yayınlarda bir araya getirilerek kullanıma sunulmuştur.³

2.3.2. Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer)

Tarımsal Yapı İstatistikleri adlı yayında tarımsal üretim, fiyatlar ve üretim değerlerine ilişkin bilgiler derlenmekte, bilgisi derlenen yılın Türkiye çapında ve il bazında bilgisini içermektedir. Bileisi derlenen yıldan bir sonraki yıl içinde kitap ve CD'si yayımlanmaktadır.

2.3.3. Tarım İstatistikleri Özeti

20 yıllık seri olarak Türkiye tarımına ilişkin bilgileri içeren bir kaynak olan Tarım İstatistikleri Özeti, bilgisi derlenen yıldan bir sonraki yılın ilk altı ayında kitap ve CD olarak yayınlanmaktadır. Eldeki son baskısı 1985-2004 arası 20 yıllık dönemin bilgilerini içermektedir.

2.3.4. Su Ürünleri İstatistikleri

Su Ürünleri İstatistikleri, başta çeşitli balık türleri olmak üzere deniz, göl, gölet, nehir ve havuzlarda üretilen su ürünlerine ilişkin bilgileri içermektedir. Bileisi derlenen yıldan bir sonraki yıl içinde kitap ve CD'si yayımlanıp kullanıcılara sunulmaktadır.

2.3.5. Tarımsal Ürünlerde Teknik Dönüşüm Katsayıları ve Ürün Denge Tabloları

Bitkisel üretimde 95, hayvansal ürünlerde 7 ve canlı hayvanlarda 11 adet olmak üzere, toplam 113 ürün üzerinde 1989 ve 1995 yılları için ürün denge tabloları hazırlanmış ve Ocak 2003'de yayımlanmıştır (DİE 2003).

2.3.6. Diğer Faaliyetler

Bundan sonraki dönemde, mevcut yayınların yanısıra AB uyum çalışmaları kapsamında tarımsal işletmelerle yapılacak olan anket çalışmaları sonuçlarının da rapor ve yayın haline getirilmesi planlanmaktadır.

³ Son genel tarım sayımının yapıldığı 2001 yılına ait sayım sonuçlarına şu yayınlardan ulaşılabilir: 2001 GTS Köy Genel Bileileri Haber Bülteni (Mayıs 2002), 2001 GTS Tarımsal İşletmeler, Haber Bülteni (Temmuz 2003), 2001 GTS Köy Genel Bileileri (Temmuz 2004) ve 2001 GTS Tarımsal İşletmeler (Ekim 2004).

3.AB MÜKTESEBATINA UYUM VE MÜZAKERE SÜRECİNDE TÜRK TARIMI

3.1. Rakamlarla AB ve Türk Tarımı

Müzakere sürecinin henüz başlangıcında Türkiye ve AB'yi başlıca tarımsal göstergeler açısından karşılaştırmanın birçok yararı bulunmaktadır. Böyle bir karşılaştırma Türkiye'de tarım sektöründe sorunlu alanların daha belirgin olarak görülebilmesi bakımından özellikle önemlidir. Bu bağlamda başlıca demografik ve tarımsal göstergeler açısından Türkiye ile AB verileri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1'den de görüldüğü gibi, Türkiye ve AB başlıca tarımsal göstergeler açısından karşılaştırıldığında birbirinden çok farklı iki yapı ortaya çıkmaktadır. Her şeyden önce, tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı Türkiye'de AB ile kıyaslanamayacak kadar yüksektir. FAO 2003 veritabanında %39 görünen, TÜİK Hanehalkı İşgücü Sayım Anketi sonuçlarına göre ise 2004 yılına kadar %34 olan Türkiye'de toplam istihdam içinde tarımsal istihdamın payı, 2005 yılındaki hızlı düşüşün ardından %30'a inmiştir. Buna rağmen aynı rakamın 2004 yılında AB15 için %3.9, AB25 için %5.1 olduğu göz önünde bulundurulunca, Türkiye'de tarımsal istihdamın oransal olarak ne kadar yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. AB25 referans alındığında, 2005 sonu itibarıyla Türkiye'de tarımsal istihdamın payı AB ortalamasının yaklaşık 6 katıdır. Üstelik zaten çok düşük düzeylerde olan AB'de tarımsal istihdamın payı yine de azalmaya devam etmektedir. Nitekim 2000-2004 dönemde tarımsal istihdamdaki yıllık ortalama değişim oranı AB15 için %-2.1, AB25 için ise %-1.7 olmuştur. (Eurostat, 2006: 12-14)

Bununla birlikte altını çizmekte yarar vardır ki; Türkiye'de tarımda son birkaç yılda hızlı bir çözülme gözlenmektedir. 2003 yılında %39 olan tarımsal istihdamın payı, 2004'te %34'e, 2005'te %29.5'e gerilemiştir. En son Mayıs 2006 tarihinde yapılan TÜİK hanehalkı işgücü anketi sonuçları, tarımdaki bu hızlı çözülmenin sürdüğüne ve tarımın toplam istihdamdaki payının %28.4'e gerilediğine işaret etmektedir. 2003'ten 2005'e, sadece iki yıl içinde yüzde 11 puanlık bu düşüş, neresinden bakılsa ciddi bir çözülmenin işaretidir. Bu çözülme bir yönüyle olumlu, bir yönüyle de risklidir. Tarımsal nüfusun ve tarımsal istihdamın azalarak sürdürülebilir seviyelere çekilmesi ve bu suretle daha küçük tarım, daha büyük sanayi ve hizmetlere dayalı istihdamda yapısal bir dönüşümün gerçekleştirilmesi açısından bu gelişme olumludur. Ancak kentlere gelen işsiz yığınlar istihdam yaratılamazsa bu kez işsiz gençlerin büyük kentlerde kapkaç, hırsızlık vb. asayiş sorunları yaratarak barış ve huzur ortamını bozma potansiyeli açısından risklidir.⁴

Öte yandan tarımın GSYH içindeki payı da, Türkiye'nin hâlâ bir "tarım ülkesi" olmaktan kurtulamadığını ima eder derecede yüksektir. 2004 yılı itibarıyla AB için %2 olan bu oran Türkiye için %11.5'tir (TÜİK, 2006). OECD verilerine göre Türkiye'nin tarıma verdiği toplam destek GSYH'nin yaklaşık %4'üne karşılık gelirken, AB için bu

⁴ Nitekim bu noktaya parmak basan Altan (2006) "Hala yeryüzü standartlarına göre çok yüksek olan (tarımsal) destek, daha da azalınca tarımdaki çözülme hangi noktaya varacak? Bu çözülmenin sosyal sonuçları ne olacak? Şimdiki kapkaççılık olaylarının daha da vahim bir noktaya tırmanması gibi sahnelerle mi karşılaşacağız? Siyaseti sosyal sorunların önüne koyarak suni gündem yaratmakta pek mahir olan Türkiye'nin bence en önemli konusu bu" demektedir.

rakam %1.1'dir. AB her yıl, 100 milyar Euro'luk AB bütçesinin yaklaşık yarısına karşılık gelmek üzere, tarıma 45 milyar Euro destek vermekte, bu rakam yaklaşık 10 trilyon Euro'luk AB toplam GSYH'sinin yalnızca %0.5'ini teşkil etmektedir. Başka bir deyişle, tarımsal desteğin milli gelir ve bütçe üzerindeki yükü Türkiye'de AB'den kat kat daha yüksektir.⁵

Türkiye'de ortalama arazi ölçeği yaklaşık 6 hektarken, AB'de bu rakam 22.6 hektarla Türkiye'nin üç buçuk katından fazladır.

Yine Tablo 1'de özetlenmiş olduğu gibi, tarımsal verimlilikte de Türkiye et ve süt gibi hayvansal ürünler ile, buğday, ayçiçeği, mısır, şeker pancarı gibi başlıca bitkisel ürünlerde AB25 ortalamalarının oldukça gerisindedir.

Tarımsal verimliliği yükselten başlıca faktörlerden biri olan sulama olanakları konusunda da Türkiye genel olarak AB'nin oldukça gerisindedir. Örneğin 1999 yılı itibarıyla FAO verilerine göre sulanan alanın toplam tarımsal araziler içindeki payı Türkiye için %17.8'dir. Buna karşılık yine bir Akdeniz ülkesi olan, AB'ye sonradan katılan ve birçok yönüyle Türkiye'ye benzer özellikler gösteren Yunanistan için bu rakam %37.2'dir. Traktör ve gübre kullanımı açısından da benzer farklar söz konusudur. 100 hektar başına düşen traktör sayısı Türkiye'de sadece 3.9 iken, bu rakam Yunanistan'da 8.8, hektar başına kullanılan gübre miktarı Türkiye'de 82.5 kg. iken Yunanistan'da aynı rakam 121.2 kg.'dır.

⁵ Tarımsal desteklerin Türkiye'de son yıllarda azalıp azalmadığı tartışmalı bir konudur. Nitekim Ziraat Odalarının son yıllık kongresinde yapılan konuşmalarda iktidar kanadı bu desteğin azalmadığını, muhalefet kanadı ise azaldığını iddia etmiştir. "Biz tarıma destekler azalıyor diyoruz ama OECD'nin son raporlarından birinde hala bu sektöre GSMH'nin yüzde 4.5'i kadar bir desteğin devam ettiği belirtiliyor. Desteklerin bizim ölçülerimize göre azaldığı, ama azalan bu desteğin yeryüzü standartlarına göre hala çok yüksek olması gibi bir durum var" (Altan, 2006).

Tablo 1: Tarımsal Göstergelerle Türkiye ve Avrupa Birliği (2005)

Göstergeler	Türkiye		Avrupa Birliği(25)	
Toplam Nüfus (Milyon)	72		450	
Toplam İstihdamda Tarımın Payı (%)	29.5		5.1	
Toplam İşletme Sayısı (milyon adet)	3		9.8	
Ortalama İşletme Büyüklüğü (Ha.)	6		22.6	
GSYH İçinde Tarımın Payı (%)	12		2	
İhracatta Tarımın Payı (%)	7.8		7.5	
İthalatta Tarımın Payı (%)	4.2		10.5	
Sulu tarımın payı (%)	18.4 ¹		37.2 ⁴	
Tarımsal üretimde bitkisel ürün payı (%)	75		47	
Tarımsal üretimde hayvansal ürün payı (%)	25		53	
Tarım Ürünleri İhracatı (Ton, 1000\$)	Miktar	Değer	Miktar	Değer
Buğday	327 931	52 155	26 428 511	4 586 046
Arpa	289 394	39 054	152 895	65 827
Çeltik	298	351		
Pirinç	532	659	69 270	24 961
Tütün	134 276	468 260	473 270	1 679 699
Tarım Ürünleri İthalatı (Ton, 1000\$)	Miktar	Değer	Miktar	Değer
Buğday	135 596	25 031	23 222 835	4 277 838
Arpa	52 182	10 608	975 649	3 556 205
Çeltik	102 197	26 231		
Pirinç	200 616	70 955	152 895	65 827
Tütün	50 109	182 044	7 508 014	1 284 876
Verimlilik				
Buğday (kg/da)	232		540	
Şeker pancarı (kg/da)	4521		5740	
Ayçiçeği (kg/da)	172		190	
Mısır (kg/da)	700		850	
Et (kg/baş)	180		267	
Süt (kg/baş)	1900		6090	
Hayvan Varlığı				
Küçükbaş Hayvan Varlığı (Baş)	31 821 789		103 193 414	
Büyükbaş Hayvan Varlığı (Baş)	10 631 405		88 423 773	
Kümes Hayvanları Varlığı (Bin Adet)	322 917		1 169 725	
Traktör ve girdi kullanımı				
Traktör kullanımı (adet/100 ha.) ²	3.9		8.8	
Gübre kullanımı (kg/ha.) ²	82.5		121.2	

Kaynak: TÜİK, FAO, Eurostat

¹ DSI verilerine göre Türkiye'nin toplam tarım alanı 28.1 milyon ha, bunun içinde toplam sulanabilir alan 25.8 milyon ha, ekonomik olarak sulanabilir alan 8.5 milyon ha, sulanan alan ise 4.9 milyon ha'dır. Bunun 2.8 milyon hektarı DSI tarafından inşa edilmiş modern sulama şebekesine sahiptir. Buna göre Türkiye'de sulanan alanların ekonomik olarak sulanabilir alan içindeki payı yaklaşık %57.6 (4.9/8.5), toplam sulanabilir alan içindeki payı ise yaklaşık %18.9'dur (4.9/25.8).

² Ülkeden ülkeye çok farklılık gösterdiği için AB verileri olarak Türkiye'ye yapısal açıdan en çok benzeyen ülkelerden birisi olan Yunanistan'a ait rakam verilmiştir.

Nihayet Türkiye ile AB arasında resmin bütününe bakıldığında dikkati çeken önemli bir fark da, bitkisel ve hayvansal ürünün toplam tarımsal üretim içindeki payıdır. Toplam tarımsal üretimde bitkisel ürünün payı yaklaşık olarak Türkiye'de %75 iken AB'de %47,

buna bağı olarak hayvansal ürün payı ise Türkiye'de % 25 iken AB'de %53'tür (Acar 2006).

Kısaca Türkiye ile AB gerek işletme sayısı, ortalama işletme ölçeği, bitkisel ve hayvansal üretimin dağılımı gibi tarımsal varlık göstergeleri, gerekse tarımsal verimlilik, traktör sayısı ve girdi kullanımı açısından AB'den oldukça farklı bir yapıya sahiptir.⁶

3.2. Tarımsal Bütünleşmenin Maliyeti

Tarımın bütün öteki ülkeler kadar AB için de son derece önemli bir sektör olduğunda kuşku yoktur. Ortak Tarım Politikası (OTP), AB projesinin en eski, köklü ve kapsamlı politikalarından biridir. AB müktesebatının önemli bir kısmını tarımla ilgili düzenlemeler oluşturmaktadır.⁷ Tarımsal desteklerin uzun yıllardır AB bütçesinin yaklaşık olarak yarısını tükettiği bilinmektedir. Ancak bütçe disiplini konusunda yükselen kaygılar, AB karar organlarını, yeni üye olan ve bundan sonra Birliğe katılacak ülkelere sağlanacak tarımsal destekler konusunda giderek daha hassas davranmaya itmektedir. Son yıllarda yapılan AB zirvelerinde en fazla ihtilafın ortaya çıktığı konuların arasında tarımsal desteklerin geleceği konusu bulunmaktadır. Başka bir deyişle tarımsal bütünleşmenin maliyeti konusu AB'nin son derece hassas olduğu konulardan biri olup, Türkiye-AB tam üyelik müzakerelerinde de kilit bir rol oynayacaktır.

Bu çerçevede Türkiye-AB arasında gerçekleşecek bir tarımsal bütünleşmenin AB'ye ne kadarlık bir maliyet getireceği oldukça önemli bir konudur. Bu konuda şimdiye kadar yapılmış az sayıda çalışma mevcut olup, bunların hepsi de böyle bir bütünleşmenin maliyetinin ciddi boyutlarda olacağına işaret etmektedir. Bu çalışmalardan Acar (2000) çok sektörlü ve çok ülkeli bir hesaplanabilir genel denge analizi çerçevesinde 1990'lı yılların ikinci yarısındaki korumalar esas alındığında, Türk tarımını OTP'ye dahil etmenin AB bütçesine getireceği yıllık maliyeti yaklaşık olarak 9.5 milyar dolar olarak tahmin etmektedir.

2005 Aralık zirvesinde Türkiye'ye müzakere tarihi verilip verilmemesi kararına esas teşkil edecek 6 Ekim 2004 tarihli AB Komisyonu tavsiye kararının ekinde yayımlanmış olan etki raporunda (Avrupa Komisyonu, 2004)⁸ bu maliyet, 9 milyar Euro olarak tahmin edilmektedir. Yeni baskısı daha yakın bir tarihte yapılmış bir başka kaynak olarak Karluk (2005), Türkiye-AB bütünleşmesinin maliyetine ilişkin olarak 6.4-7.8 milyar Euro rakamlarını telaffuz etmektedir.

⁶ Türkiye'nin tarımsal envanteri konusunda daha ayrıntılı veriler son iki GTS sonuçlarının yayımlandığı kaynaklar olarak, bkz. DİE (2004) ve DİE (1994).

⁷ Bu noktada bir uyarıda bulunmakta yarar vardır: Günlük konuşmalar ve popüler tartışmalarda sık sık AB müktesebatının 100 000 sayfa olduğu, bunun %50'sini tarımın oluşturduğu ileri sürülmektedir (Eraktan, 2005: 46), ki bu rakam abartılıdır. TÜİK Tarım ve Çevre İstatistikleri'nde yapılan detaylı bir araştırmanın ortaya koyduğu bulgulara göre, AB müktesebatının toplam 10 507'yi bulan kanun, tüzük, yönerge vb. hukuki düzenleme sayısı (number of acts) açısından %35'ini, toplam 78 721 sayfayı bulan müktesebatın hacim (number of pages) açısından ise %25'ini tarımla ilgili mevzuat oluşturmaktadır.

⁸ Bu raporun orijinal metnine http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/issues_paper_en.pdf adresinden ulaşılabilir; Türkçe çevirisi ise Acar (2006)'da bulunabilir.

Farklı tarihlerde yapılan çalışmaların yüksek tutarda benzer sonuçlara ulaşması, Türk tarımının AB'ye entegrasyonunun maliyetinin ihmal edilebilir düzeyde olmayacağına işaret etmektedir. 1990'lı yıllardan bugüne esasen bu maliyette kayda değer bir azalmanın sözkonusu olmadığı söylenebilir. OECD verilerine göre 2003 yılında AB'nin çiftçi başına vermiş olduğu toplam destek tahmini 15,000 Euro'dur. Doğrudan bütçeden yapılan aktarmalar çiftçi başına yaklaşık 7,600 Euro'dur. Bu veri baz alınarak yapılacak basit bir hesap, bugünkü koşullarda AB ile Türkiye arasında tarımsal bütünleşmenin ne denli zor olduğunu çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Türkiye'de 2001 genel tarım sayımı sonuçlarına göre yaklaşık 3 milyon tarım işletmesi bulunmaktadır. Her işletmeye 7,600 Euro toplam destek verilecek olsa 3 milyon işletmenin toplam maliyeti yaklaşık 23 milyar Euro'ya ulaşmaktadır ki, bu rakam AB'nin toplam tarımsal destek bütçesinin yaridan fazlasına karşılık gelmektedir. Başka bir deyişle, AB kendi çiftçisine verdiği ortalama desteği Türk çiftçisine de vermek istese tarımsal destek bütçesini yarı yarıya artırmak durumundadır. DTÖ tarım anlaşmasının tarımsal desteklerin azaltılması hedefinin yanısıra, AB'nin kendi içinde OTP'nin bütçe üzerindeki yükünü azaltacak yönde reform arayışları dikkate alındığında, böyle bir seçeneğin imkânsızlığı ortadadır.

Buradan çıkan sonuç, eğer Türkiye AB ile tarımsal bir entegrasyona gitmek istiyorsa, tarımsal işletme sayısını ve tarımsal istihdamın payını azaltıp tarımda verimliliği artıracak esaslı bir reform süreci geçirmek zorundadır.⁹ İzleyen bölümde tarım müzakereleri konusundaki gelişmeler ele alınmaktadır.

3.3. Tarım Müzakerelerinde Son Durum

Çalışmanın bu bölümünde, uyum sürecinde tarım müzakerelerinde yaşanan son gelişmeler değerlendirilmiş, tarımla ilgili fasıllar kapsamında ele alınan konular, her konu başlığı için, son dönem yasal düzenlemeleri, AB müktesebatı ile karşılaştırmalar ve gelecek planları ışığında incelenmiştir.

3.3.1. Tarım Müzakerelerine Genel Bir Bakış

17 Aralık 2004 tarihindeki AB Brüksel zirvesinde katılım müzakereleri için bilet alınmış, katılım süreci, 20 Ekim 2005 tarihinde fiilen başlamıştır. Toplam 35 fasıldan oluşan AB müktesebatına uyumu içeren bu süreç, her fasıl için Avrupa Komisyonu tarafından müktesebat hakkında bilgilendirmeyi amaçlayan tanıtıcı toplantıları, bunlardan yaklaşık bir ay sonra aday ülke sunuşlarını içeren ayrıntılı taramayı ve bu tarama sonucu komisyonun, aday ülke kurumlarından sağlayacağı bilgiler ışığında ülkenin fiili müzakereye hazır olup olmadığını gösterecek önerilerini ve değerlendirmelerini içeren rapor çalışmasını kapsamaktadır. Türkiye tarafında ilgili tüm kurumların katkısını gerektirmekte olan bu süreçte TÜİK de en üst düzeyde temsil edilmektedir.

Tarım sektörü, bu 35 fasıl içerisinde “Tarım ve Kırsal Kalkınma,” “Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı” ile “Balıkçılık” başlıkları altında, sırasıyla 11., 12. ve 13.

⁹ Tarım sektöründeki istihdamda son zamanlarda görülen ciddi azalmanın işletme sayısına ne kadar yansdığı henüz bilinmemektedir. Bunun için bir sonraki kapsamlı tarım sayımını beklemek gerekecektir.

fasıllarda ele alınmaktadır. Bu fasıllarda, AB Genel Sekreterliği'nin ilgili Daire Başkanı görev almakta, DPT ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB) yetkilileri de 11. fasılda toplantılara katılmaktadır.¹⁰

Tarım ve Kırsal Kalkınma faslında, Avrupa Komisyonu 5-8 Aralık 2005 tarihleri arası müktesebatı tanıtıcı sunuşlarını yapmış, 23-26 Ocak 2006 tarihleri arası Türk tarafı sunuşları eşliğinde ayrıntılı tarama, daha önce adı geçen ilgili kurumların katılımlarıyla gerçekleşmiştir. Halen, Komisyonun fiili müzakere öncesi ülke kurumlarından sağlayacağı veriler ışığında yapacağı değerlendirmeyi içeren rapor beklenmektedir.

Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı faslında, daha önce açıklanan takvim doğrultusunda, Komisyon tarafının yapacağı tanıtıcı toplantı 9-15 Mart 2006, ayrıntılı tarama toplantıları ise 24-28 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Balıkçılık faslında ise yine program dahilinde, tanıtıcı toplantı 24 Şubat 2006'da, ayrıntılı tarama toplantısı ise 31 Mart 2006'da yapılmıştır.

3.3.2. 11. Fasıll: Tarım ve Kırsal Kalkınma

Tarım ve Kırsal Kalkınma faslında, tanıtıcı toplantıdaki gündem başlıklarına paralel olarak, *Türk Tarım Politikası, Doğrudan Ödemeler, Ortak Piyasa Düzenleri (ürün ve ürün grupları), Yatay Konular (mali ve idari yapılar), Kırsal Kalkınma Politikaları, Coğrafi ve Geleneksel İşaretler ile Organik Tarım* konuları ele alınmıştır.

Komisyonun OTP uygulamaları hakkındaki sunuşuna karşılık, Türk tarafı *Türk tarım politikası, finansal destekler, kontroller ve ticaret mekanizmaları* üzerine kısa bir açıklama getirmiştir. *Sektörün büyüklüğü, istihdam yapısı ve dış ticaret payları* hakkında genel bir giriş yapılmış, *yasal çerçeve, ilgili kurumlar, temel araçlar, ürün bazında üretim ve ticaret rakamları, agronomik potansiyel taşıyan faktörler, uluslararası anlaşmalar, tarihsel süreçte tarım politikasındaki değişimler (pazar odaklılığa geçiş) ve sektöre ayrılan paylar* üzerinde durulmuştur. Ülkemizin agronomik potansiyelleri olarak, toprak (fiziksel-kimyasal özellikleri), sulama, çayır ve mera kaynakları ve farklı ekolojik yapıların görüldüğü bölgeler kabul edilmektedir. Ülkemizde, kendine yeterlik ve ithal ikameciliği gibi geleneksel politikalardan, temel hedefi piyasa ekonomisini sektöre yerleştirmek olan 2000 Tarım Reformuna ve amaç ve öncelikleri AB katılımı ile bağlantılı 2006-2010 Tarımsal Strateji Metnine dönüşümü içeren bir süreç yaşanmıştır.

Mali destekler kapsamında, ulusal çiftçi kayıt sisteminin geliştirilmesi ve Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ve benzeri ödemelerin bu sisteme dayandırılması, DGD ödemelerinin ürün tipinden ve üretim miktarından bağımsız olması, çevre korumacılığına dayandırılan yasal çerçevenin geliştirilmesi (ÇATAK gibi), kalite ve verimi artıracak üretim teknolojilerinin desteklenmesi, müktesebatla uyumlu gelişmeler olarak değerlendirilirken, hala çiftçi danışmanlık sisteminin hâla kurulamamış olması, DGD'nin sadece tarla ürünleriyle ilişkilendirilmesi ve canlı hayvan desteklerinin hayvan kimlik ve kayıt sistemi (AIRS) ile bağlantısının kurulamaması farklılıklar olarak göze çarpmaktadır.

¹⁰ Tarama sürecindeki gelişmelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. www.abgs.gov.tr/tarama

Entegre idare ve kontrol sistemine (IACS) yönelik doğrudan bir düzenleme olmamasına rağmen Ulusal Çiftlik Kayıt Sistemi (NFRS) ve AIRS ile ilgili kararname ve bildirimler konuyla bağlantılı düzenlemelerdir. Sistemin kurulması, Katılım Ortaklığı'nda, orta vadede öncelikli hedefler arasındadır. IACS kapsamında, referans alınacak veri yetersizliği, mevcut kayıtların Arazi Parsel Tanımlama Sistemi (LPIS) ile uyumlu olmaması, NFRS ile AIRS arasındaki entegrasyon eksikliği, IACS'den ayrılan noktalardır.

Ülkemiz *tarımsal sübvansiyonlarının* yasal dayanağı ve bütçe döngüsü, ilgili kurumlar, harcamaların genel kuralları ve zamanlaması, DGD, ihracat geri ödemesi, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'ne (TSKB) ödenen kredi sübvansiyonları gibi farklı mekanizmaların işleyişi, sözkonusu toplantılarda AB heyetine aktarılmıştır. *Ticaret yapısına* dair, ulusal mevzuat, uluslararası anlaşmalar, ithalat ve ihracat anlaşmaları ve pazarlama standartları ve kontrolleri açıklanmıştır. *Tarıma yönelik devlet yardımları* konusunda, faaliyet yardımları, birincil üreticilere yapılan yardımlar, tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlamasına dair yardımlar ve kırsal kalkınma yardımları gibi diğer tarımsal yardımlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Ortak Piyasa Düzenlerine (ürün ve ürün grupları) bakıldığında; *lifli bitkilerde*, ürünün işlenmesinde merkezi bir kayıt sisteminin, çevre programlarının ve üretici organizasyonlarının olmayışı, müktesebatla uyumlu olmayan alanlar olarak göze çarpan unsurlardır. *Pamukta*, doğrudan ödemelerde, desteklerin bir miktar kalite ve verimlilikle ilişkilendirilmesi ve kayıtlı üreticilere sağlanması AB mevzuatına uyumlu alanlardır. *İpek böcekçiliği* konusunda yardım, ülkemizde her yıl hedef fiyatla dış fiyatların farkı kadar olurken, AB'de aksi açıklanmadığı takdirde sabit olması, ödeme ülkemizde taze kozaların Kozabirlik'e gerekli belgelerin ibrazıyla, satımından sonra gerçekleşirken, AB mevzuatında belirli başvuru tarihlerine bağlanması gibi maddelerde farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Süt ve süt ürünlerinde üreticilerin hem gelir desteği hem de yapısal desteklerle desteklenmesi ile ilgili düzenleme 2005 yılı 8503 sayılı kararname ile yürürlüğe girmiştir. Bu alandaki gelecek planları, tüketicileri süt tüketimi konusunda teşvik edici çeşitli programları kapsamaktadır.

Büyükbaş hayvan ürünlerinde (sığır-dana eti), önümüzdeki günlerde, müktesebata uyumlu idari yapı, karkas sınıflandırması, fiyat raporlama sistemi ve etiketleme sistemleri, üzerinde durulacak konulardır. 2002-2005 yılları arasında, dış ticarete standartlaşma, besinsel içeriğe dair etiketleme, hayvancılık destekleri vb. konularda bir dizi yasal düzenlemeye gidilmiştir.

Küçükbaş hayvancılıkta (koyun-keçi), büyükbaştaki hedeflere ek olarak, müktesebata uyum bağlamında bir de 'kimlik ve kayıt altına alma sistemi' oluşturmak hedeflenmektedir. Yine son 5 yıl içerisinde, büyükbaş hayvancılık ile ilgili çalışmalara ek olarak, mezbahalarda ve işleme fabrikalarında çalışacak özel veteriner konusu hakkında desteklemeler, taze et ve et karışımları üzerine birçok yasal düzenlemeye gidilmiştir.

Domuz etinde, turistik bölgelerdeki sınırlı talep kapasitesi dışında geniş bir pazar olmamakla beraber, otel ve marketlerin perakende satışları için yaptıkları alımlar özel kesim yerleri olan işletmelerden sağlanmakta olup, herhangi bir kota sistemi ve ihracat iadesi yoktur.

Yumurta ve kanatlı etleri konusunda, uyumu yürütecek bir idari yapılanmaya ve fiyat raporlama sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. 2000 yılından bu yana, ürünlerin dış ticaret mekanizmasına, bileşimlerine ve etiketlendirilmesine dair birçok resmi tebliğ yayınlanmıştır.

Bal sektörü, arıcılığa ve sektörle ilgili uygulamalara dair 2003 ve 2005 yılında çıkarılan yönetmeliklerle yasal düzenlemeye tabi tutulmuştur.

Son OTP reformlarından dolayı AB *zeytinyağı* düzenlemelerinin bir geçiş döneminde olması, uyum çalışmalarını doğrudan etkilemektedir. Zeytin ve zeytinyağı konusunda, şu andaki AB uygulamasından farklı olarak ülkemizde özel bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Depolama konusunda da farklılıklar dikkati çekmekte, TSKB'nin yanında özel lisanslı depolar kurma konusunda çalışmalar sürmektedir.

Hububat üretimi ile ilgili, özellikle depolamaya, dış ticarete ve dahili işleme rejimine dair yasal düzenlemeler AB'nin 2003 yılı 1784 sayılı kararına kısmen uyumludur. *Çeltik* konusunda da; diğer ürünlerde olduğu gibi AB mevzuat taraması yapılarak karşılaştırmalar yapılmış olup, hububatta olduğu gibi, son 5 yıllık dönemde yapılan düzenlemeler, ilgili AB yasalarına (1785/2005) kısmen uyumludur.

Şeker sektöründe ise, 4634 sayılı Şeker Yasasının katkıları, uygulanan rejimin temel araçları ele alınmış; kotalar, ürün kalitesi, stoklama vb. konulara dair mevzuatın, ilgili AB müktesebatına uygun olduğu belirtilmiştir.

Tohumlar konusuna bakıldığında; açık bir yasal çerçeveye dayandırıldığı, yardım dağılımının tohum tanımlarının ve ödeme usullerinin AB uygulamalarına benzer olduğu görülmektedir. Mevcut destek uygulamasının strateji metnine uygun olarak sürdürülmesi ve AB mevzuatına daha ileri bir uyumu amaçlayan teknik çalışmalar yapılması planlanmaktadır.

Tütün, ülkemizin sahip olduğu yüksek potansiyel nedeniyle önemli olup, bu alanda son zamanlarda TEKEL'in özelleştirilmesi çabaları, tütün pazarlama sistemindeki değişimler ve Tütün Düzenleme Kurulu'nun varlığı, AB'ye uyumlu gelişmeler olarak görülürken, üretici organizasyonları ve veri tabanı, uyumun sözkonusu olmadığı alanlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Ortak Piyasa Düzenleri kapsamında yukarıdaki ürünlerden başka; *kahve, kakao, kuru yem, muz, meyve ve sebze, patates nişastası, şarap, yağlı tohumlar, çiçekçilik ve şerbetçiotu* hakkında iki tarafın yasal düzenlemeleri incelenerek sunuşlar yapılmıştır.

Yatay Konulara (mali ve idari yapılar) bakıldığında; şuan için FADN (Çiftlik Muhasebe Veri Ağı) benzeri bir yapının ülkemizde olmadığı belirtilmiş, ancak FADN hakkında bir madde içeren yasa tasarısından bahsedilmiştir. Mevcut veri kaynakları, veri derleme sistemi hakkında bilgi verilmiştir.

Kırsal kalkınma konusunda, ‘kırsal bölge’ tanımının güncelleştirilme sürecinde olduğu, şuan için özel bir kırsal kalkınma stratejisinin olmadığı ancak hazırlanma ve uyum aşamasında olduğu söylenmiştir. Ulusal kırsal kalkınma planı, kurumsal çerçevesi, amaç ve öncelikleri, devletçe finanse edilen kırsal kalkınma faaliyetleri ve bu faaliyetleri yürütecek kurullar belirlenmiştir.

Şuan için, *geleneksel özel ürünleri* korumaya yönelik herhangi bir yasal düzenleme yoktur. *Coğrafi işaretler* konusunda ise tanımlar, başvuru hakkı ve prosedürler açıktır.

Organik tarımla ilgili halihazırdaki mevzuat, gündemde olmayan serbest dolaşıma ve karşılaştırmaya açık olmayan idari yapı konularına dair maddeler haricinde, son 2 yılda yapılan yasal düzenlemelerle, AB müktesebatına uyumlu hale getirilmiştir. TKB tarafından katkı maddelerinin analizi konusunda akredite olarak kabul edilen kontrol ve sertifika kurumları, bununla ilgili bilgi sistemi ve veri akışı işleyişi açıktır. Temel verilere bakıldığında, organik tarım yapılan alan, ürün çeşidi ve üretici sayısı, 1996’dan günümüze çok yüksek oranlarda artmıştır. AB Harekat Planında ‘duyarlı alanlar’ kapsamında olan organik tarım, Türkiye’de de duyarlı alanlar arasında görülen baraj havzalarında 30 Aralık 2003 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmış olup, 13 baraj havzasında da çalışmalar devam etmektedir.

3.3.3. Diğer Fasıllar

Balıkçılık faslı üzerine; 24 Şubat 2006 günü komisyonun genişlemeden sorumlu birimi tarafından yapılan tanıtıcı toplantıda, ortak balıkçılık politikası kapsamında, balıkçılık kaynaklarının muhafazası ve sürdürülebilir kullanımı, politikanın kurallarını ciddi olarak ihlal eden tutumlar listesi, Bilimsel, Teknik ve Ekonomik Balıkçılık Komitesi kurulumu, kaynak ve filo yönetimi ile ilgili; uzun mesafeye göç eden bazı türlerin bazı stoklarının korunması için birtakım teknik tedbirler, balıkçı teknelerinin özelliklerinin tanımlanması, Topluluk Balıkçılık Filo Kayıt Sistemi, uydu bazlı tekne izleme sistemleri, Akdeniz’de balıkçılık kaynaklarının korunması, uygulanabilir bir denetim sisteminin kurulması, Balıkçılığı Yönlendirme Mali Araçları, Balıkçılık ve yetiştiricilik ürünleri ortak piyasa düzeni, verilen devlet yardımları, çok taraflı anlaşmalar, araştırma ve bilgi toplama konuları ele alınmıştır.

TKB’de, balıkçılık konusunda da bir çalışma grubu oluşturulmuş olup, AB müktesebatını tarama ve mevzuatımızı uyumlaştırma çalışmaları devam etmektedir.

Gıda Güvenliği, Veterinerlik, Bitki Sağlığı faslında ise, yine TKB’de oluşturulan çalışma grubu, AB mevzuatını tarama ve yapılan düzenlemeler ışığında uyum çalışmalarını değerlendirmeye devam etmektedir.

Sonuç olarak; AB müktesebatının önemli bir bölümünü oluşturan tarım konusu, ülkemiz tarım yapısının farklılığı da düşünüldüğünde, uyum sürecinde oldukça önemli bir yer tutmakta, tüm ilgili kurumların katkısını gerektirmektedir. Özellikle; TKB, mevzuatın taranması ve uyum sürecinin izlenmesinde; TÜİK ise, tarım fasılları kapsamında güvenilir ve sağlıklı verilerin derlenmesinde ve bu yolda oluşturulan sistemlerin uygulamasında kritik görevler üstlenmektedir.

Özetle 11.fasıl tarama toplantıları sonucu tarım istatistikleri, güçlendirilmesi gereken konulardan biri olarak ortaya çıkmış, konu daha sonraki tarımla ilgili fasıllarda ve 18. fasıl olan İstatistik faslında tekrar gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, TÜİK ve TKB arasında gerekli koordinasyonun sağlanması son derece önemli olup, kurumlar arası işbirliği yapılacak konular ve AB tarım istatistiklerine uyum için yapılacak teknik çalışmalar belirlenmiştir.¹¹

4.TARIM İSTATİSTİKLERİYLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. Verilerin Güvenilirliği ile İlgili Sorunlar

TÜİK tarafından oluşturulan bilgiler hemen her alanda karar vericiler tarafından kullanılan bilgiler olduğu için verilerin sağlıklı olması alınan kararların isabetli olması açısından çok önemlidir. Verilerin güvenilirliğini sorgulamak başta TÜİK olmak üzere diğer tüm kamu-özel kurumların sorumluluğundadır. Bunun yanında veri derleme sürecinde ortak çalışılan kurumlar arasında TÜİK'in öncü rolü üstlenmesi söz konusu sürecin etkinliğini doğrudan artıracaktır. Bu bağlamda özellikle tarım istatistikleri alanındaki sorunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir (DİE 2001):

1. TKB taşra teşkilatlarında istatistik amaçlı çalışmaların hangi personel eliyle ve nasıl yürütüleceği konuları esaslı olarak tanımlanmış değildir. Dolayısıyla TKB taşra teşkilatlarında istatistik derleme çalışmalarını rasgele yürüten personel, toplam iş yükünün fazlalığını gerekçe göstererek, istatistik çalışmalarını asli çalışmalarının dışında değerlendirmektedir. Bu durum verilerin kalitesini olumsuz etkilemektedir.
2. TKB il müdürlükleri “proje istatistik şube müdürlükleri”nde istatistik çalışmaları ikinci planda kalmaktadır.
3. Bitkisel üretim ve hayvancılık istatistikleri ile ilgili bilgilerin analizi aşamasında bazı ürünler için eksik ve/veya yanlış bilgiler verilmektedir.
4. Mezbaha kesim cetvelleri ile derlenen kesilen hayvan sayıları, mezbaha kayıtları üzerinden doldurulmaktadır. Kesimler üzerinden belediyelere belirli bir vergi ödendiğinden, kayıtlar çoğunlukla gerçekleri yansıtmayabilmektedir.
5. Su ürünleri istatistiklerinde çerçeve olarak kullanılan balıkçı kayıtları güncel olmadığından, yapılan araştırmalarda sorunlar çıkmaktadır.

¹¹ AB müzakere sürecine hazırlık stratejileri, üyeliğin muhtemel etkileri ve bu sürecin çeşitli boyutlarıyla ilgili geniş tartışmalar için, örneğin, bkz. TKB (2005) ve TEMA (2005).

6. Çiftçinin Eline Geçen Fiyat Derleme Formuna, il veya ilçede yetişen ürün fiyatları, üretim mevsimi dikkate alınarak doldurulmalıdır. Oysa derlenmesi beklenen fiyatların gönderilmediği durumlar olabilmektedir.

Bu sorunların çözümüne ilişkin olarak TÜİK ile TKB arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesi ve tarım istatistiklerinin derlenmesi konusunda TÜİK'in önderliğinde ve uzmanlığında ortak çalışmaların yürütülmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda ilk aşamada gerçekleştirilebilecek uygulamalar şu şekilde sıralanabilir:

1. TÜİK'de sürdürülmekte olan "Çiftçi Kayıt Sistemi"nin kurulması çalışmalarına temel teşkil etmek üzere kullanılan TKB "Doğrudan Gelir Desteği ve Çiftçi Kayıt Sistemi" kayıtlarının; henüz TKB'den temin edilemeyen "Hayvan Kimlik Sistemi" kayıtları ile söz konusu kayıtların tamamlayıcısı olabilecek başka kayıtların da TÜİK'nae transferi sağlanmalı ve ileride oluşturulabilecek yeni kayıt sistemleri konusunda TÜİK ile ortak çalışma yürütülmelidir.

2. TKB il ve ilçe teşkilatlarında veri derlemek ile görevli personelin görev tanımının yapılması, yapılan çalışmanın amaç ve öneminin tüm ilgililere bildirilmesi, idari bilgilendirmenin yanında iki kurumun ortaklaşa eğitimler düzenlemesi yoluyla veri kalitesinin artırılması sağlanmalıdır.

3. TKB ilçe teşkilatlarınca derlenen ve tarım il müdürlüklerine gönderilen cari tarım istatistikleri verileri ile TÜİK merkezine gönderilen tarımsal fiyatlara ilişkin veri transferinin ortak bir veri tabanına yapılacak veri girişi sayesinde elektronik ortamda gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

4. TKB'nın farklı birimlerinde, tarımsal işletmelere ilişkin tutulan farklı kayıtların birlikte kullanılmasını sağlayacak ortak bir anahtarın var olmadığı gözlenmiştir. TC Kimlik Numaralarının söz konusu kayıtlara eklenmesi çalışmaları devam etmekle birlikte, bunun, kayıt mükerrerliğini engellese bile, tüm kayıtların birlikte kullanılması esnasında oluşacak bilgi mükerrerliklerini engellemeye yeterli olmayacağı düşünülmektedir.

5. Gelecekte yapılacak ve kaçınılmaz olarak tarımsal işletmelerden derlenecek veriler ile üretilmesi gereken tarım istatistiklerinin bu süreçte, gerekli değişkenleri içerecek şekilde güncel tutulan bir "Çiftçi Kayıt Sistemi"nin varlığı hayati önem taşımaktadır.

6. Söz konusu kayıt sistemini güncel tutma imkânına sadece TKB sahiptir. Bu sistemin güncellenmesi, her yıl, TKB'nin "Çiftçi Kayıt Sistemi"ni temel alan ek bir çalışma yapılması suretiyle gerçekleştirilebilir. Zira, mevcut sistem, herhangi bir devlet desteğinden faydalanmak isteyen çiftçilerin başvuru yapmasını zorunlu kılmakta, destek alamayacak olanlar ile alabilecek olduğu halde destek almak istemeyenleri kayda zorlamamaktadır.

Öte yandan 500 dekar üzerinde araziye sahip işletmeler, arazilerini parçalayarak, farklı birkaç işletme gibi başvuru yapmakta, seracılık yapan işletmeler küçük arazilere sahip olduklarından başvuru yapmamaktadırlar. Hayvan varlıkları desteğe konu olmadığı için sadece hayvancılık yapan işletmeler sisteme başvuru yapmamakta, bitkisel üretime bağlı başvuru yapanlar hayvancılık yapsalar bile hayvan varlığına ilişkin bilgileri doğru beyan etmeyebilmektedirler. Benzer şekilde ürün çeşidi, desteğe konu değil ise, doğru beyan edilmeyebilmektedir. Ayrıca başvuru formunun desteğe konu olmayan kısımlarının boş kalması veya veri girişinin yapılmaması söz konusu olabilmektedir.

Gerek “Çiftçi Kayıt Sistemi”nin güncel tutulmasını sağlayacak çalışmalar ve gerekse bunu temel alacak diğer araştırmaların TKB tarafından yürütülmesine imkân olduğu düşünülmektedir. TÜİK’in uzmanlık desteği ile bu çalışmaların TKB tarafından yürütülemediği değerlendirilmelidir

Ayrıca balıkçılık istatistiklerinin tutulması sırasında alan uygulamasında karşılaşılan sorunlar da verilerin güvenilirliğini olumsuz etkilemektedir. Balıkçıların kayıt tutma zorunluluğunun olmaması ve vergi ile ilişkisinin olabileceği düşüncesi ile verdikleri cevaplar çok sağlıklı olmamaktadır. Bazı durumlarda balıkçılık işiyle iştigal edenler ruhsat aldıkları ilin dışında avlanma yapmaktadırlar. İlde anket uygulanırken bu balıkçılardan anket alınmamakta, bu da kapsam eksikliğine sebebiyet vermektedir. Anket hangi ilde uygulanıyorsa kendi listelerinde olmasa bile o balıkçılara anket yapılacaktır. Bunun dışında genelde sabahın erken saatlerinde balıkçı barınaklarında olduklarından mesai saatlerinde anket yapmak zor olmaktadır. Bu nedenle anket sabahın erken saatlerinde uygulanmalı birkaç yılda bir de, balıkçılar veya üretici birlikleri ile tanıtım toplantıları yapılmalıdır.

AB’ne üye ülkelerde önceki yıllarda yakaladıkları balık miktarlarına göre kota uygulaması getirdiklerinden ve ülkeler arası kota alım ve satımı olması nedeniyle yakaladıkları balıkları maksimum göstermek ülkelere yarar sağlamaktadır. Türkiye’de beyana dayalı yıllık bilgi sorulduğu için bu işle uğraşanlar yakaladıkları balık miktarlarına göre vergi alınmasından çekindiklerinden doğru bilgi vermemektedir. Bu durum uzun vadede Türkiye’nin aleyhinde işleyecektir.

TKB tarafından büyük balıkçılar nezdinde başlatılan aylık bilgi derleme formları şu anda sadece avlanan balıkların miktarlarına yönelik olup, diğer değişkenler formda yer almamaktadır. Seyir defteri niteliği taşıyan bu kayıtların istenilen normlara uygun olması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye’de 180 civarında karaya çıkış noktası bulunmaktadır. TKB tarafından 30 adet karaya çıkış noktasında AB standartları uygulanacaktır. Geriye kalan 150 karaya çıkış noktasında kontrolün yapılması zor olacağından acilen diğer karaya çıkış noktaları için de önlem alınması gerekmektedir. Bu noktada kısa ve orta vadede yapılması gerekenler mevcuttur. Kısa vadede kaptan seyir defteri ve karaya çıkış bildirim formlarının AB standartlarına uygun hale getirilmesi, üretici birliklerinin ve balıkçıların eğitimi sayılabilir. Orta vadede yapılması gerekenler arasında şu hususlar sayılabilir:

- TKB tarafından Balıkçılık İzleme Merkezi, Tekne İzleme Sistemi ve tüm önemli balıkçı limanlarında öncelikle 30 büronun daha sonra ise 150 büronun kurulması ve tamamen çalışır duruma getirilmesi,

- Av kayıt formlarının dağıtımı, toplanması ile birlikte karaya çıkan balıkların kayda girilmesi amacıyla verilerin doğruluğunu test edecek eleman ve kontrol sisteminin kurulması,
- Av kayıt defteri, karaya çıkma bildirim formu, gemiden gemiye aktarma formunun doldurulabilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması,
- Veri tabanı ve network sisteminin kurulması.

4.2. Teknoloji Kullanımı ve Metodoloji ile İlgili Sorunlar

AB'ye uyum sürecinde tarım istatistiklerinin iyileştirilmesi kapsamında yapılması düşünülen bazı projeler vardır. Bu projelerin temelinde ise bilgilerin karşılaştırılabilir olması için uygulanacak yöntemler ve değişkenler bazında yapılacak değişiklikler mevcuttur. Teknolojik altyapı eksikliğine rağmen, AB tarım istatistiklerine uyum için yapılması gereken teknik çalışmalar arasında şunlar sayılabilir:

1. Çiftçi Kayıt Sisteminin oluşturulması. (Örnekleme metotlarının, AB üyesi ülkelerde uygulandığı biçimde işletme tiplerine ve ekonomik büyüklüklerine göre yapılması hedeflenmektedir. Böyle bir çalışmanın sağlıklı şekilde yürütülebilmesi için güncel, güvenilir ve örnekleme için kullanılacak kriterlere ilişkin çiftçi bazında kayıtlara (çerçeveye) ihtiyaç vardır.)
2. AB'nin tarım faaliyetleri sınıflamasına göre tarımsal işletmelerin sınıflama ve tipoloji belirleme çalışmasının yapılması gerekmektedir.
3. Tarımsal işletme kayıtlarına dayanılarak bitkisel ürünlere ilişkin arazi kullanımı, bitkisel üretim istatistikleri, hayvancılık istatistikleri ve hayvansal üretim istatistiklerinin elde edilmesi gereklidir.
4. Özel Bağcılık ve Meyvecilik Anketlerinin uygulanması gereklidir.
5. Tarımsal İşletme Yapı Araştırmaları yapılmalıdır. (Bu araştırma, AB üye ülkelerinde her iki veya üç yılda bir tarımsal işletme yapılarında meydana gelen değişimleri izlemek amacıyla uygulanmaktadır.)
6. Eurofarm veri tabanı¹² oluşturulması,
7. Bitkisel ürünler için Uzaktan Algılama tekniklerinin kullanımı,
8. Bitkisel ürünler için arz-denge tablolarının hazırlanması,
9. Hayvancılıkla uğraşan işletmelere ilişkin kayıt sisteminin oluşturulması gerekmektedir.
10. Balıkçılık istatistikleri için getirilen öneriler arasında, tekne kayıtları ve yakalanan ve karaya çıkarılan su ürünlerine ait kayıtların (Seyir Defteri, İskele ve Satış Bilgileri, Nakliyat Kimlik Belgesi) tutulması bulunmaktadır.

Bu çalışmalar TKB tarafından başlatılmıştır. Teknik ayrıntılara ilişkin toplantılar her iki Kurum arasında yürütülmektedir.

¹² Tarımsal İşletme Yapı Araştırmasının sonuçlanmasından sonra Eurofarm veri tabanı oluşturma çalışmasına başlanacaktır.

4.3. Eğitimli İşgücü Sorunu

Kurum içerisinde tam uzmanlaşmış kadroların oluşturulması için hem merkezde hem de taşrada kurum elemanlarına yoğun eğitim programlarının uygulanması, uzman kadroya master ve doktora imkânının, hatta yurtdışı eğitim seminerleri imkânının sağlanması, Kurum içerisinde takip edilen işlerin aksamamasında etkili olacaktır.¹³

Ayrıca TÜİK'in çok yakın iş ilişkisi içerisinde olduğu TKB'de belli konularda tecrübe sahibi personelin çok sık yer değiştirmesi kurumlar arasındaki bilgi alış verişini ve veri güvenilirliğini olumsuz etkilemektedir. Yeni personelin işi öğrenip verimli olmaya başladığı zaman yer değiştirmesi hem iletişim açısından hem de sağlıklı bilgi toplamak açısından birçok sakınca doğurmaktadır. Ayrıca Tarım İstatistikleri Grubunda yer alan takımların en çok yakındığı konulardan bir tanesi de taşradan girilen verilerin eksik veya hatalı olmasıdır. Taşrada bu amaçla istihdam edilen personelin ya elektronik veri girişini sağlıklı bir şekilde yapabilecek yeterliliğe sahip olması veya bu yönde eğitim alması gerekmektedir. Veri girişlerinin eksik veya hatalı olması verilerin analizinde ve kullanılmasında hatalı sonuçlar doğurabilmektedir. Veri toplamakla görevli personelin teknik ve lojistik bakımdan desteklenmesinin yanısıra, çiftçilerin de doğru bilgi vermenin önemi konusunda bilinçlendirilerek istatistiki veri derleme sürecine gönüllü katılımının sağlanmasına yönelik önlemler alınmalıdır. Çiftçi örgütleri ile kamu kurumları arasında ayrıntılı ve güvenilir bilgi derlenmesi konusunda sıkı işbirliğine gidilmelidir.

4.4. Diğer Sorunlar

Ülkemizde çok zor ve oldukça önemli olan istatistiki bilgi üretme görevini üstlenen önemli bir kurum olan TÜİK, görevini yürütürken ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi Türk kamuoyunda istatistiki bilgi bilincinin yeterince oluşup özümsememiş olmasıdır. TÜİK'in ürettiği bilgilerin hanehalkından çok karar alıcılar tarafından kullanılan bilgiler olması alandan veri toplama işlemini birçok yönden olumsuz etkilemektedir. Hanehalkının bu konuda tam bilgi sahibi olmaması, bilgi toplama eyleminin zaman zaman, yanlış bir şekilde, vergilendirilmeye irtibatlandırılması, uygulanan anketlere önyargıyla yaklaşılmasına ve doğru bilgi vermekten kaçınmaya sebep olmaktadır.

Bu bağlamda TÜİK'in kendi saygınlığına sahip çıkarak, istatistiki bilgi bilincinin oluşturulup yerleşmesinde kamuoyunu bilgilendirici ve eğitici çalışmaları ilk elden yürütmesi veya desteklemesi son derece önemlidir. Bu çerçevede, örneğin, hanehalkının istatistiki bilgiye olan ilgisini artırmak için medya yoluyla tanıtım ve reklam filmleri yapılabilir. Hatta bir istatistik kanalı kurularak, veya mevcut devlet kanallarından birinde bu tür programlara yer verilerek, üretilen bilgilerin yorumlanmasında ve kullanılmasında aydınlatıcı bilgiler sunulabilir. Ayrıca halkın daha çok ilgisini çekecek bazı anket sonuçları da bu kanaldan yayınlanarak halkın istatistiğe ilgisi artırılabilir. Özel sektör kuruluşlarından istatistik derleme konusunda yardım, işbirliği, veya hizmet satın alımı gibi hususlar üzerinde düşünülmelidir.

¹³ Örneğin, Eylül 2000'de yapılan nüfus sayımının Mayıs 2001'de yapılan tarım sayımına olumsuz etkisi, kurum içerisinde uzmanlaşmanın ve işbölümünün tam olarak sağlanamamasına bağlanabilir.

TÜİK yaptığı işin doğası gereği birçok kamu kurumuyla ortak çalışmalar yürütmektedir. Fakat bunlardan bazılarıyla olan ilişkisi diğerlerinden çok daha yoğundur. Yoğunluğun fazla olduğu kurumlarda istatistik ofislerinin açılması ve buralara yeterli sayıda TÜİK personelinin yerleştirilmesi bilgi alış verişini etkinleştiren bir unsur olabilir. Verilerin karşılaştırılabilir olması için istatistiksel bilgi açıklayan diğer kurumlarla değişkenler ve yöntemler bazında uyum çalışmaları yapılarak tek seslilik sağlanabilir.

Teknolojik gelişmelere daha çabuk uyum sağlayabilmek amacıyla üniversitelerle daha fazla ortak çalışma yapılabilir. Ayrıca üniversite öğrencilerine staj imkânı tanınması, bunun yanı sıra üniversitelerin kariyer günlerinde TÜİK adına stand açmak suretiyle kurumun üniversitelerden mezun olmaya aday gençlere tanıtımı gibi etkinlikler de önerilebilir.

5.SONUÇ

Tarım sektörü bütün ülkeler için önemli bir sektördür. GSYH içindeki payı giderek küçülse ve tarımla uğraşan nüfusun payı giderek azalsa da, tarım her zaman üzerinde hassasiyetle durulan bir sektör olma özelliğini koruyacaktır. Bunun nedenleri arasında bütün ülkeler için önem taşıyan nüfusun beslenmesi, gıda güvenliği, hassas bazı ürünlerde kendine yeterlilik, gelir dağılımındaki dengesizliğin azaltılması ve tarımın tarım-dışı sektörlerin ürünlerine talep yaratma ve o sektörlerle hammadde veya girdi sağlama gibi önemli işlevlerinin olması sayılabilir.

Türk tarımında yapısal bir dönüşüm sağlamaya yönelik ciddi bir reform yapmak kaçınılmazdır. Uzunca bir süreden beri biriken ve daha fazla zaman yitirmeden kalıcı bir çözüm bulmak üzere adımlar atılması gereken yapısal ve finansal sorunlar vardır. Bunlar arasında tarımsal istihdamın büyüklüğü, işletme sayısının fazlalığı, arazinin çok parçalı yapısı, ortalama işletme ölçeğinin küçüklüğü, verim düşüklüğü, sulama olanaklarının yetersizliği ve bilinçsiz tarım sayılabilir. Bu haliyle gerek bütçe üzerine yüklediği yükün görece ağırlığı, gerekse dış dünya ile tarımsal ürün ticaretindeki rekabet gücü açısından mevcut yapının sürdürülemez olduğu ortadadır. Türkiye tarımı AB ile rekabet edebilir durumda olmadığı gibi, mevcut şartlarda OTP'ye dahil olmanın maliyeti de kolaylıkla üstesinden gelinebilir değildir; AB'nin bütçe disiplini kaygıları ve yeni üyeleri hazmetme sorunları dikkate alındığında, Türk tarımına AB bütçesinden cömert sübvansiyonlar sağlanmasını beklemek ne doğrudur, ne de gerçekçidir. Üstelik AB istese bile önümüzdeki yıllarda DTÖ kararları nedeniyle tarımda cömert sübvansiyon desteği elde edilebilir olmaktan çıkacaktır.¹⁴

O halde Türk tarımına dış dünyadan yüksek miktartlı transferler beklemeden, ülkenin kendi imkânlarıyla yeni bir şekil vermek, sorunları çözüm yoluna koyacak bir reform sürecinden geçmek kaçınılmazdır. Bu çerçevede AB müzakere süreci ve DTÖ görüşmeleri reform için bir fırsat olarak görülmelidir. Muhtemel siyasi maliyetleri nedeniyle Türkiye

¹⁴ Örneğin, 2005 Aralık ayında Hong Kong'ta yapılan Bakanlar Konferansında DTÖ, 2013 yılına kadar tarım ürünlerine sağlanan ihracat sübvansiyonlarının tamamen kaldırılmasını kararlaştırmıştır. Konferans sonunda yayımlanan deklarasyonun tarımla ilgili bölümü Acar (2006)'da bulunabilir.

tarımda esaslı bir reform sürecini iç politika malzemesi yapmadan başarmak durumundadır. Toplumsal değişimin öteki alanlarında da dış dinamiklerin görece daha etkin bir rol oynamakta oluşu dikkate alındığında, DTÖ ve AB müzakere sürecinin bu tür bir reform sürecinin zorluklarının göğüslenmesinde son derece olumlu bir katkısı olabilir. Bu nedenle DTÖ’de yeni bir tarım anlaşması imzalanması yönünde sürdürülen girişimler ve AB müzakere sürecinin gerektirdiği yeni düzenlemeler bir tehdit değil, bir fırsat olarak görülmelidir.¹⁵

TÜİK Türkiye’de resmi tarım istatistiklerini derlemede yetkili koordinatör kuruluş konumundadır. Yeni Türkiye İstatistik Kanunu ile özerkliği geliştirilmiş ve yetkileri güçlendirilmiştir. Halihazırda tarımsal istatistikler konusunda TÜİK tarafından birçok yayın yapılmaktadır. Ayrıca 2012 yılına kadar üç aşamada gerçekleştirilecek olan “Türkiye İstatistik Altyapısını İyileştirilmesi Projesi” kapsamında Eurostat standartlarına uyumlu hale getirme konusunda birçok önemli proje yürütülmektedir. Ancak bu konuda daha yapacak çok iş olduğu da bir gerçektir. Tarımsal istatistikler konusunda verilerin güvenilirliği, derleme biçimleri ve metodolojik bazı sorunların varlığı inkâr edilemez. Bunların aşılması için TKB başta olmak üzere kurumlar arasında yakın işbirliği şarttır. Veri derlemede elektronik yöntemler, web-tabanlı sistemler geliştirilmesi, vatandaşların istatistik bilincinin geliştirilmesi, bilgilerin mümkün olduğunca bizzat alandan, çiftlikler, çiftçi kuruluşları ve çiftçilerden toplanması, veri teminindeki güçlüklerin en aza indirilmesi için gerekirse yaptırım uygulanması düşünülmelidir.

TÜİK halihazırda AB’ye uyum sürecinde tarım istatistiklerinin iyileştirilmesi için gerekli birçok çalışma yapmaktadır. Tarım istatistiklerinin kapsamlılığı, tutarlılığı ve güvenilirliği hem AB müzakereleriyle ilgili pozisyon belgelerine dayanak teşkil edecek çalışmaların, hem de daha genelde tarım sektörünün sorunlarının analizi ve çözümüne yönelik her türlü araştırmanın sağlıklı sonuçlar üretmesinde hayati bir önem taşımaktadır. Türkiye toplumunda bu bilincin yeşermesi ve TÜİK’e yapacağı veri derleme çalışmalarında her türlü desteğin sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- ACAR, M. (2006), *DTÖ ve AB Işığında Türk Tarımının Geleceği*, Ankara: Orion Yayınevi.
- ACAR M. (2005) “Müzakere Sürecinde Türk Tarımı: Sorunlar, Öneriler,” *Demokrasi Platformu* Yıl 1, Sayı 3, (Yaz 2005), ss. 25-41.
- ACAR, M. (2000) *The Role of Agriculture in the Turkey-EU Integration: Implications of Extending the Customs Union*, Unpublished PhD Thesis, Purdue University, Department of Economics, May 2000.
- AKDER, H. (2005) “Dünya Ticaret Örgütü’nün Tarım Anlaşması: Tehdit mi, Fırsat mı?” *Demokrasi Platformu*, Yıl 1, Sayı 3, Yaz 2005: 11-24.
- ALTAN, M. (2006) “Tarımda Çözülme,” <http://www.mehmetaltan.com/tr/default.asp?id=307>

¹⁵ DTÖ tarım anlaşmasının Türkiye açısından bir tehdit mi yoksa fırsat mı olduğu konusunda daha geniş bir tartışma için bkz. Akder (2005).

AVRUPA BİRLİĞİ GENEL SEKRETERLİĞİ web sitesi. : <http://www.abgs.gov.tr/tarama/>

AVRUPA KOMİSYONU (2004) *Issues Arising from Turkey's Membership Perspective*, Commission Staff Working Document, SEC(2004)1202, 6 October 2004 (Avrupa Komisyonu İlerleme Raporu):

http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/issues_paper_en.pdf

ÇAKMAK, E. VE H. AKDER (2005) “DTÖ ve AB’deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı,” TÜSİAD, Yayın No. TÜSİAD-T/2005-06/397.

DİE (2005), Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara: DİE.

DİE (2004), *2001 Genel Tarım Sayımı*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No. 2924.

DİE (2003), Tarımsal Yapı: Üretim, Fiyat, Değer, Ankara: DİE, Yayın No.2949.

DİE (2003) *Tarımsal Ürünlerde Teknik Dönüşüm Katsayıları 1989-1995*, Ankara: DİE, Yayın No.2733.

DİE (2001), Tarım İstatistikleri Konusunda AB Uyum Çalışmalarına İlişkin Nihai Rapor, Ankara:

DİE (1994), *1991 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırma Sonuçları*, Yayın No. 1691, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

DSİ (Devlet Su İşleri), <http://www.dsi.gov.tr/>

ERAKTAN, G. (2005) “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türk Tarımı,” *Demokrasi Platformu*, 1(3): 43-59.

EUROSTAT (2005), Agricultural Statistics, Data 1995-2004, Pocketbooks, European Commission and Eurostat.

EUROSTAT (2006), Agricultural Statistics, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-ED-06-001/EN/KS-ED-06-001-EN.PDF

KARLUK, R. (2005), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 8. baskı, İstanbul: Beta.

OECD (2006), Producer and Consumer Support Estimates, OECD Database 1986-2005, http://www.oecd.org/document/55/0,2340,en_2649_201185_36956855_1_1_1_1,00.htm

TKB (2005) *AB Tarım Müzakerelerine Hazırlık ve Müzakere Süreci Üzerine Tartışma Toplantıları*, Ankara: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı.

TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI web sitesi:

http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?fl=AB_Tarim/abtarim_hazirlik.htm

TEMA (2005) *AB Hazırlık ve Müzakere Dönemleri ile Üyelik Koşullarında Türkiye Tarım Sempozyumu*, 4-5 Mayıs 2005, Yayın No. 46, Ankara: TEMA Vakfı.

TÜİK (2006) *Tarım İstatistikleri Özeti 1985-2004*, Yayın No.2999, Ankara: TÜİK.

TÜİK *Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları*, çeşitli tarihler, Ankara: TÜİK.

Resmi Gazete: <http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2005/11/20051118-1.htm>

YAVUZ, F. (2006), der., *Türkiye’de Tarım*, Ankara: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı.